

LA PLAÇA MAJOR DE VIC: ESTUDI DEL SEU PROCÉS DE FORMACIÓ

per Vicenç FRAU I ESPONA

1. *Anàlisi morfològica*

Evolució de la forma i de l'estructura de la propietat

La Plaça Major de Vic s'alça dalt d'un turó estratègicament situat al centre de la Plana de Vic. Des de temps immemorials aquest punt havia estat escollit per realitzar intercanvis comercials de tota mena. És a partir de la consolidació de la ciutat de Vic, segles X-XII, que aquesta esplanada comença a tenir característiques urbanes.

1.1. *Etapa Medieval (s. X-XIII)*

Durant el s. X s'organitzen edificacions al voltant de la gran esplanada. A mida que avança la consolidació de la ciutat, aquestes edificacions de caràcter provisional aniran adquirint la forma tipològica de casa artesanal porticada repartides en parcel·les de 4-4'5 m d'amplada. Bàsicament això passarà a les façanes Nord i Est seguint els itineraris dels dos camins principals que travessaven l'esplanada.

Hi ha la hipòtesi que, abans que al s. XII es consolidés el carrer de la Riera com a accés Sud al Mercadal, aquest s'efectués per la perllongació del carrer del Callnou, més antic que el carrer de la Riera. Això justificaria el canvi de direcció que té la façana Oest i que empalma directament amb el Callnou.

Cal també comentar l'existència d'edificacions de caràcter provisional al bell mig de l'esplanada.

1.2. *Etapa Barroca (s. XVII)*

És el moment històric en què la Plaça Major pren definitivament característiques urbanes, i hi ha assumida una certa consciència urbanística d'aquest espai des de l'Ajuntament. El 1620 es neteja el centre de la Plaça d'edificacions semipermanents. El 1670 es construeix la Torre de la Casa de la Ciutat.

I. c. MEDIEVAL s. X - XIII

Pel segle X s'organitzen edificacions al voltant de la gran esplanada en la qual des del temps dels ibers s'havien realitzat intercanvis comercials

Durant l'època medieval aquestes edificacions anirien adquirint la forma tipològica de casa artesanal porticada, repartides en parcel·les de 4-4,4 m d'amplada

Es fa la hipòtesi que abans que en el s. XII es consolidés el c. de la Riera com a accés Sud al Mercadal, s'accedia a aquest per la prolongació del carrer del Callnou

Es dubta del grau de consolidació de qualsevol de les quatre façanes, però en particular de la Sud i Oest

2.e. BARROCA s. XVII

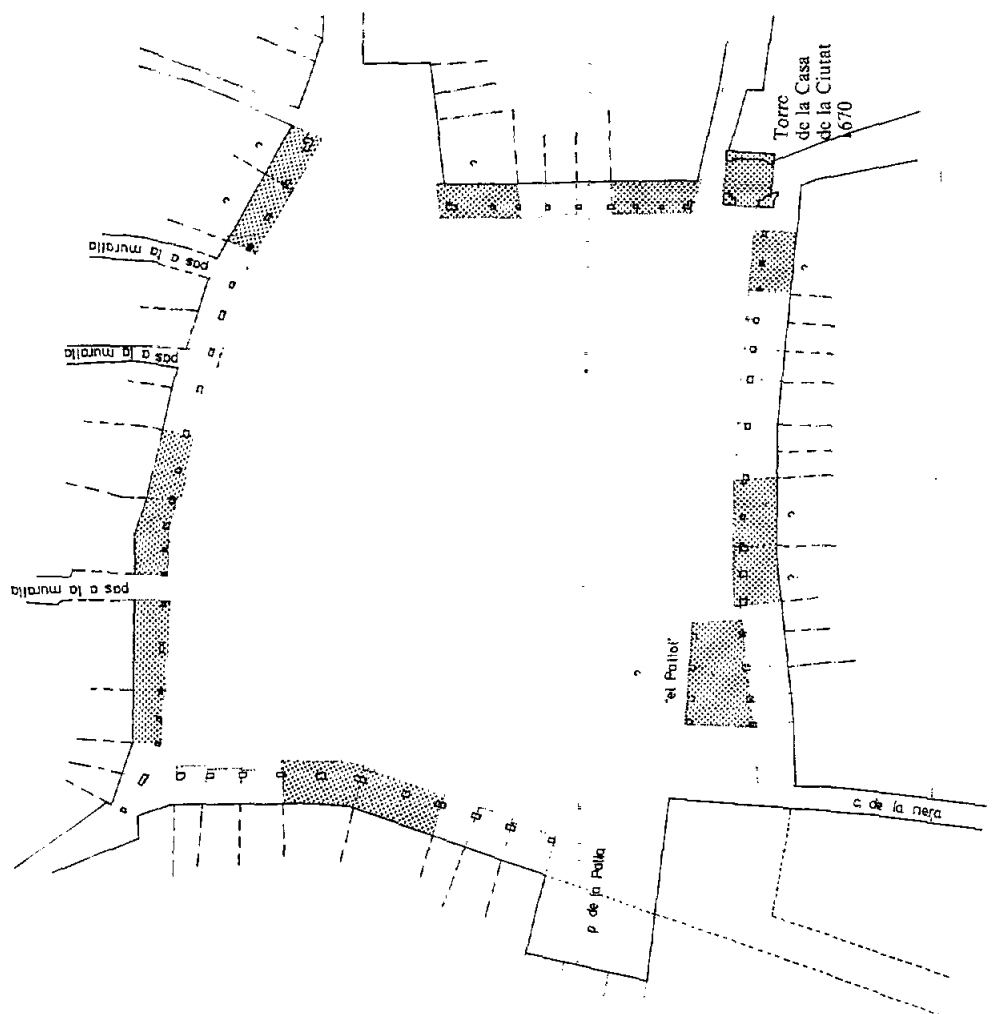
1620 es neteja el centre de la Plaça
d'edificacions semipermanents

1670 torre de la Casa de la Ciutat

1515 creació de la Boriga del Blat

Durant el s. XVI es consolida l'edifici
del Pallol i la Plaça de la Palla,
conformant la quarta cantonada del
Mercadal

Operacions barroques significatives
d'addicions de parcel·les gotiques

Són significatives les primeres operacions d'addició de parcel·les gòtiques. També són rellevants els passos a la muralla barroca a través de la façana Sud.

Per comprendre amb claredat la formació de la cantonada que delimiten les façanes Oest i Sud cal recórrer a fets històrics. Al començament del s. XVI l'escassetat en la producció del blat obligà la municipalitat a crear la Botiga del Blat (1515), que consistia en controlar la producció de tot el blat de la comarca. Per això fou necessària la construcció de l'edifici del Pallol, magatzem on s'encabia el blat i des del qual es distribuïa a la població per controlar-ne el preu.

Des d'aquesta òptica es comprèn la formació de la Plaça de la Palla, àmbit en el qual els pagesos devien lliurar el blat a les autoritats municipals. Això explica aquesta cantonada i l'origen de la seva forma aparentment irregular.

1.3. S. XIX

La industrialització a Vic suposa a la Plaça canvis significatius. El més destacat, possiblement, sigui l'obertura del carrer Isabel II (1839) a la Placeta de la Palla.

És característica l'addició de terceres plantes a les edificacions barroques i la construcció de cases de veïns per part de mestres d'obres, amb operacions que englobaven dues o tres parcel·les d'origen gòtic. En aquest sentit la Casa Cortina (1893), construïda per l'arquitecte G. Buigas, és significativa. L'escassa proporció de les seves mides amb la resta d'edificacions d'origen barroc suposa una certa descontextualització.

Quant a la cantonada del Pallol i de la Plaça de la Palla, cal remarcar-ne la seva consolidació arquitectònica i urbana. La venda de l'edifici del Pallol a la propietat privada no permet reflexionar sobre la continuïtat o no dels porxos de la façana Sud. En canvi la construcció de la casa Rols demostra la comprensió de la situació estratègica en què està situada i articula adequadament, amb la seva composició, el volum de l'edifici del Pallol i la Plaça de la Palla.

1.4. S. XX

La necessitat que té la ciutat de créixer cap a l'Oest, sobretot perquè l'estació del ferrocarril està en aquesta direcció, l'obre definitivament al Carrer Verdager (1910). Aquesta decisió trenca el subtil equilibri que tenia la cantonada i la seva particular manera de resoldre's. La Plaça Major perd la sensació d'estar tancada en si mateixa i perd la continuïtat circular que tenia, a desgrat que els porxos d'aquesta no la tinguessin.

A la façana Sud es realitzen les darreres operacions d'addició de parcel·les gòtiques amb arquitectura de la postguerra, aconseguint una certa capacitat de diàleg amb el context.

3. s. XIX

Obertura c. Isabel II (1850 aprox.)

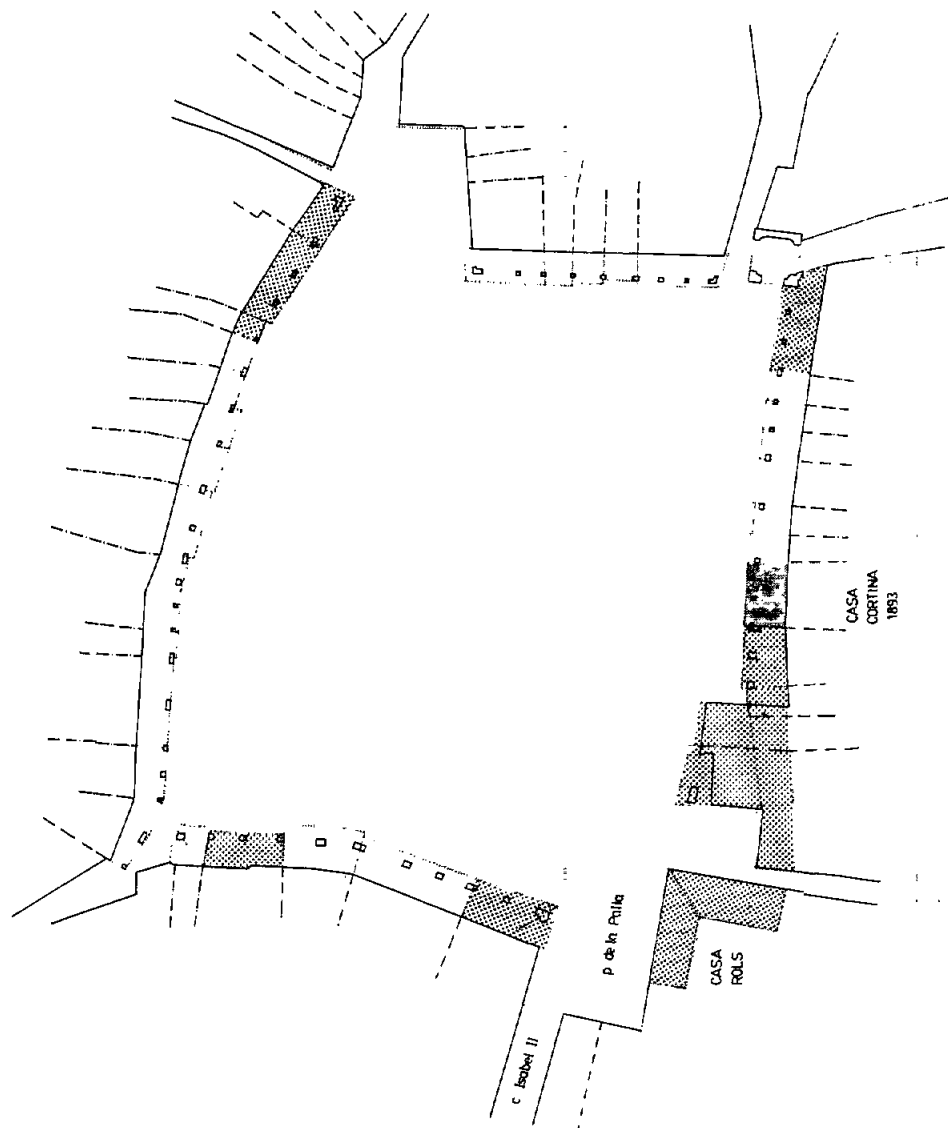
La venda de l'edifici del Pallol suposa el trencament de la continuïtat dels porxos de la façana sud i la consolidació de la ruptura dels límits medievals de la Plaça.

1893 Casa Cortina.
Modernista (G. Buigas) construcció que en aquell moment trencava l'escala de l'antiga Plaça barroca

Addició de terceres plantes

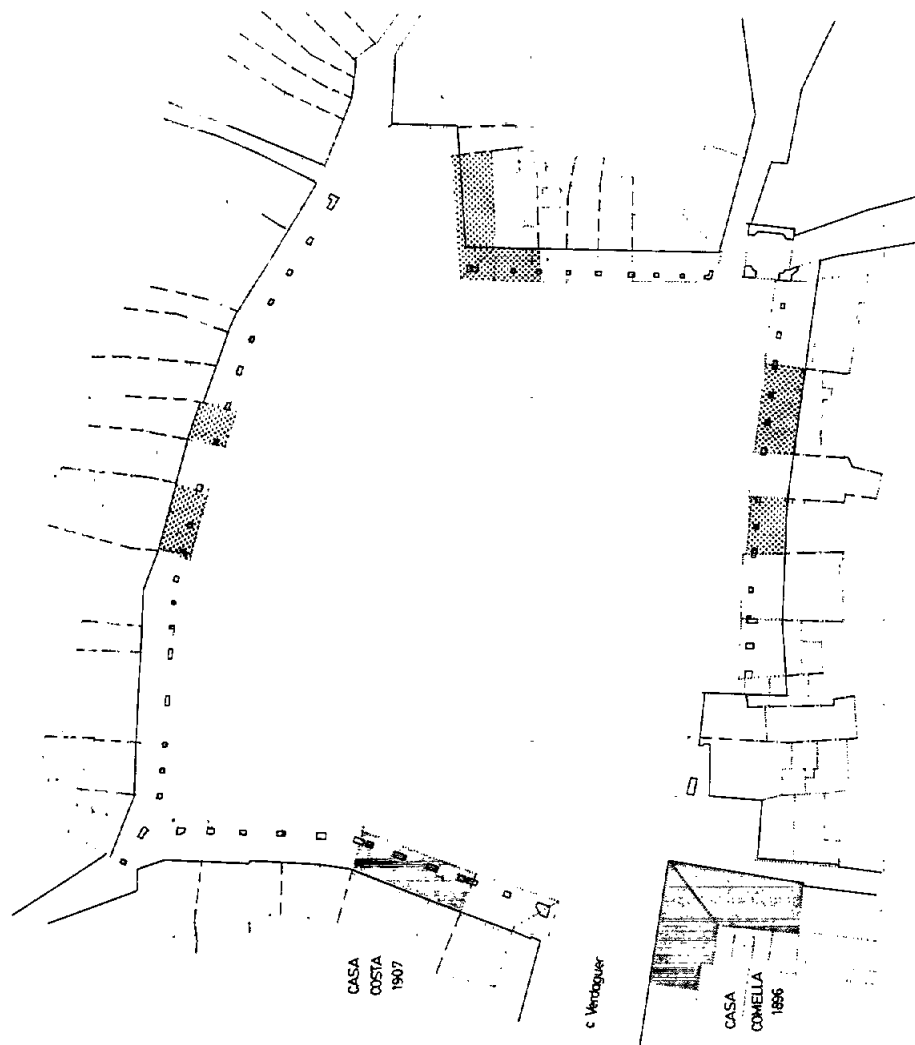
Cases de veïns, mestres d'obra

La casa Rols articulava adequadament la quarta cantonada de la plaça, juntament amb la plaça de la Palla

4. s. XX

Obertura c. Verdguer 1910

Casa Comella 1896. Modernista
(G. Buigas)la construcció d'aquesta casa
anticipa l'obertura del c. Verdguer
creant el passatge Comella paral·lel
al c. Isabel II. Substitueix la Casa
Rols1917 casa Costa. Modernista
(mestre d'obres)substitueix la casa del General,
trenca la cornisa unitària de la
façana oestaddició de les darreres parcel·les
gòtiques a la façana sud

Cal comentar també la substitució de l'antiga casa del General (1683), construcció barroca que determinava el caràcter barroc de la Plaça, per l'edifici pseudomodernista de la Casa Costa (1907), fora de proporcions i que va trencar la continuïtat de la façana Oest.

Procés de formació de les façanes

Es fa interessant, també, fer un estudi paral·lel, de com evolucionen les façanes, en el procés de formació de la Plaça. Alhora que té interès per si mateix, és un molt bon complement de la informació anteriorment exposada.

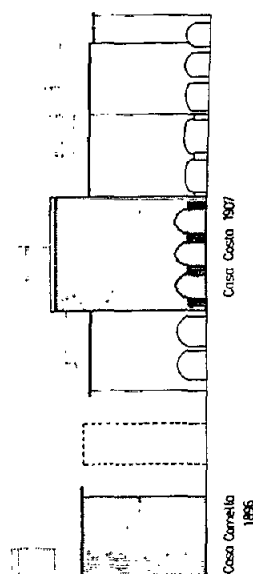
Els pòrtics ens donen una lectura fidedigna i directa de quina hauria estat l'evolució de l'estructura de la propietat. És exemplar, en aquest sentit, la casa núm. 26 de la façana nord. La componen tres pòrtics d'amplada i forma diferents, d'origen medieval tots tres. Es fa evident, doncs, que aquesta casa barroca hauria estat en els seus orígens tres construccions medievals de parcel·la gòtica.

Curiosament, es pot documentar gràficament una operació de característiques similars en la façana nord, al començament de segle. En una col·lecció de postals que es guarda a la Biblioteca Balmes s'observa l'existència de tres edificacions de parcel·la gòtica, substituïdes en l'actualitat per la casa núm. 2 de la façana sud.

Per altra banda, cal dir que aquesta col·lecció de postals ens ajuda a entendre el procés d'addició de successives plantes a les construccions originals. En aquest cas, es fa evident que al segle XIX s'afegeixen plantes als edificis de la plaça barroca (s. XVII) trencant-ne la seva harmonia.

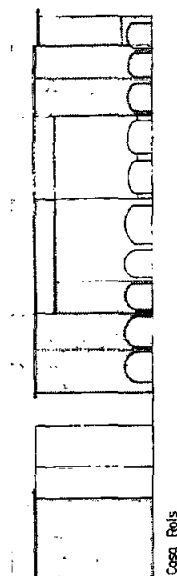
La darrera imatge que es publica en aquest article pot il·lustrar els esquemes d'evolució de les façanes que s'intenten descriure.

FAÇANA OEST

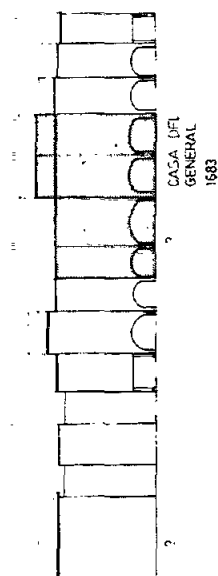
S. XX

1907 Casa Costa. Substitució
casa del General
Casa Comella 1896
modernista
creació passatge Comella
1910 enderroc Casa Rosconi
obertura Carrer
Verdaguer

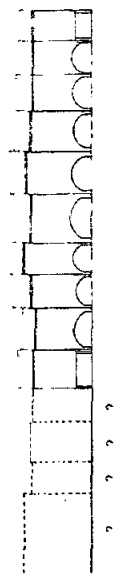
S. XIX

addició de parcel·les, casa de
veïns, mestres d'obra
obertura Carrer Isabel II

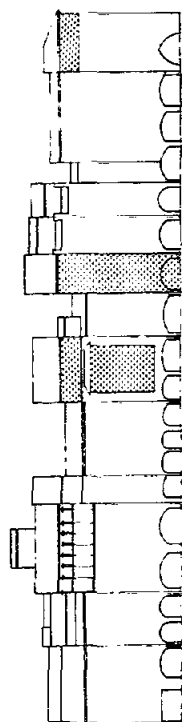
S. XVII Barroc

casa del General 1683

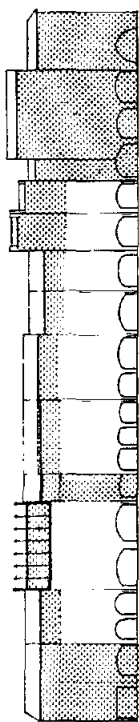
S. X - XIII Medieval cases gòtiques

FAÇANA NORD

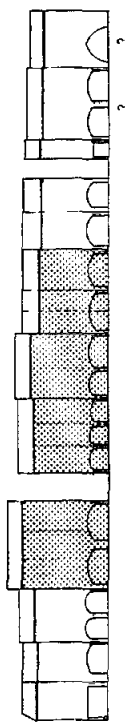
addició d'àtics i
terrasses
incorporació
d'elements
descontextualitzats

S. XX

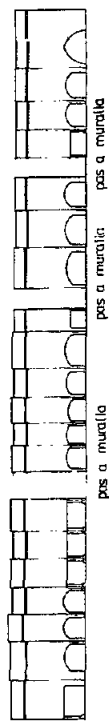
addició de
terceres
plantas
addició de
parcel·les,
casa de veïns,
mestre d'obres

S. XIX

operacions
barroques,
addició de
parcel·les gòtiques

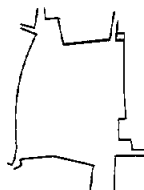
S. XVII Barroc

S. X - XIII Medieval

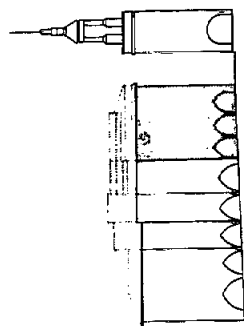
pas a muralla
pas a murallin
pas a muralla

FAÇANA EST

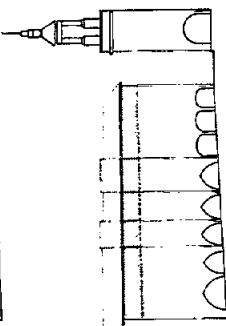
l'edifici de la cantonada assumeix la seva posició
substitució edifici barroc. Es manté la coincidència de cornises i es fa una interpretació neogòtica

S. XX

addició de terceres plantes

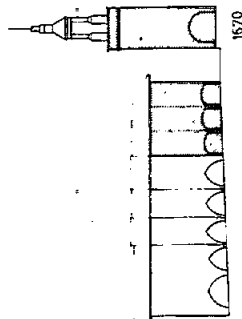
S. XIX

torre de la Casa de la Ciutat 1670

casa barroca, arcs el·líptics

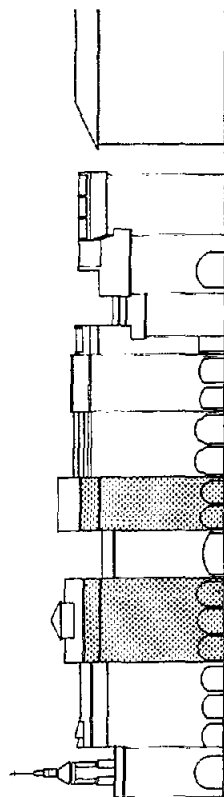
S. XVII Barroc

S. X - XIII Medieval cases gòtiques, arcs ogivals

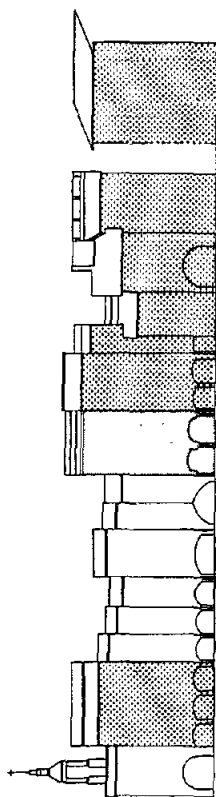
FAÇANA SUD

Casa Canella 1866

S. XX

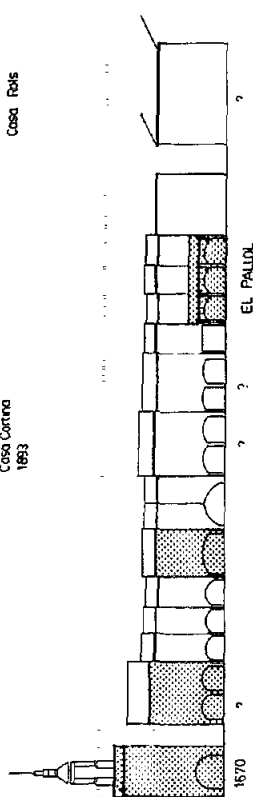
addició de parcel·les gòtiques

Casa Cortina 1893

S. XIX

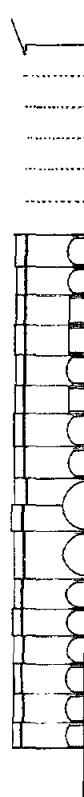
1983 casa Cortina, modernista
la venda de la casa Pallol suposa el
trencament de la continuïtat dels
porxos i la invasió dels límits
tradicionals de la Plaça

Casa Relis

S. XVII Barroc

operacions barroques (hipòtesis)
1515 creació de la Botiga del Blat
1591 edifici del Pallol
magatzem, recepció i lliurament
dels blats municipalitzats
1670 torre de la Casa de la Ciutat

EL PALLOL

S. X - XIII Medieval

2. Anàlisi tipològica

Anàlisi dels tipus compositius

La classificació tipològica que es proposa està intrínsecament lligada al procés de formació de les façanes i a l'evolució de l'estructura de la propietat prenent com a punt de partida la parcel·lació gòtica. La hipòtesi fonamental d'aquesta classificació tipològica és que cada edifici gòtic tenia una única porxada o arc. A partir d'aquí es contemplen els diferents tipus, evolucionats, d'aquest prototipus original.

- O. Edificació fora de classificació, sense autonomia pròpia o originària de passos de muralla. Amplada inferior a 4 metres.
- I. Edificació d'origen parcel·lari gòtic, amb addició successiva de dues plantes i àtic. N'hi ha exemples paradigmàtics a la façana est.
- I'. Aquest tipus es caracteritza per tenir un sol arc i dos eixos de finestres. Es contemplen dues possibilitats:
 - a. Edificació gòtica de parcel·la ampla d'un únic gran arc.
 - b. Transformació barroca de dues parcel·les gòtiques molt estretes.
- II. Addició de dues edificacions tipus I.
- II'. Dos arcs i tres eixos de finestres. Se'n contemplen dos orígens diferents:
 - a. Addició de dos tipus I'.
 - b. Addició de tres parcel·les gòtiques i reedificació de la composició global de la façana.
 - c. Casa de veïns del segle XIX, resultat d'addició de dues parcel·les.
- III. Addició de tres edificacions tipus I.
- III'. Cas particular de recomposició de façana, fruit de l'addició successiva històrica de diferents parcel·les, tres o quatre.

①

I Edificació originària de parcel·la gòtica

② ③ ④

a. Transformació barroca de dues parcel·les gòtiques molt estretes
b. Edificació originària de parcel·la gòtica ampla d'un únic gran arc

⑤ ⑥ ⑦

II addició de dos Tipus I

⑧ ⑨ ⑩ ⑪

a. Addició de dos Tipus I+
b. Addició de tres parcel·les gòtiques estretes i redifinició dels arcs
c. Addició de dues parcel·les gòtiques i transformació en casa de veïns s XIX

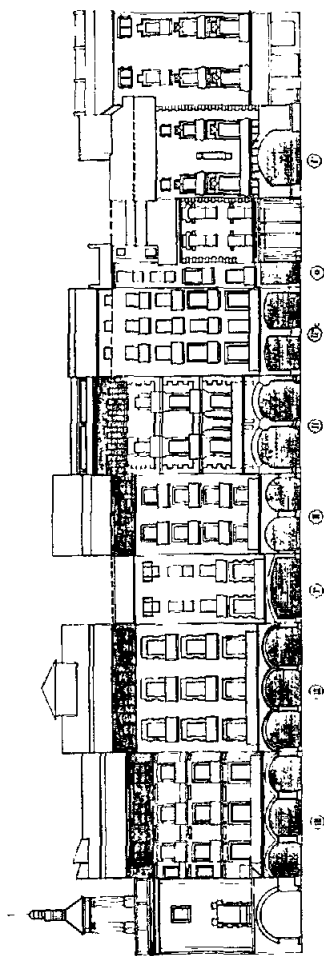
⑫ ⑬ ⑭ ⑮

III Addició de tres tipus I

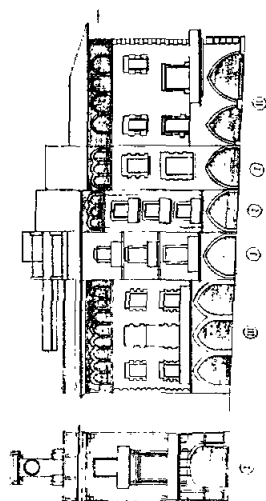

⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳

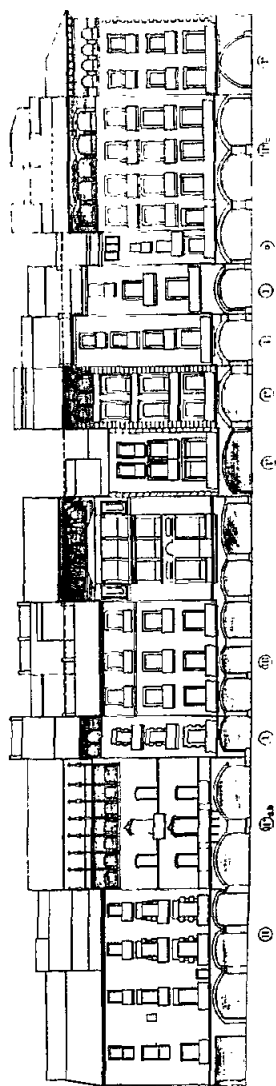
III+

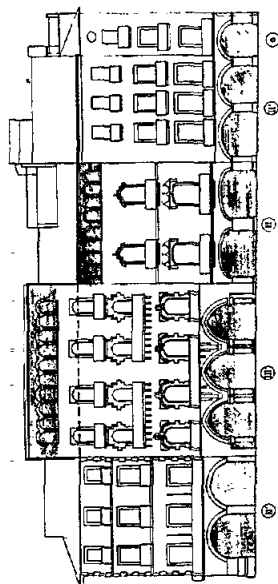
FAÇANA SUD

FAÇANA EST

FAÇANA NORD

FAÇANA OEST

3. *Anàlisi compositiva*

Anàlisi de les façanes de la Plaça Major en el seu conjunt

Cada una de les quatre façanes és el resultat històric de la suma arbitrària dels diferents tipus descrits anteriorment. La combinació dels següents elements les conformen:

1. Tipus Compositiu.
2. Arc - Cos Principal - Àtic (element variable).
3. Estil Arquitectònic.

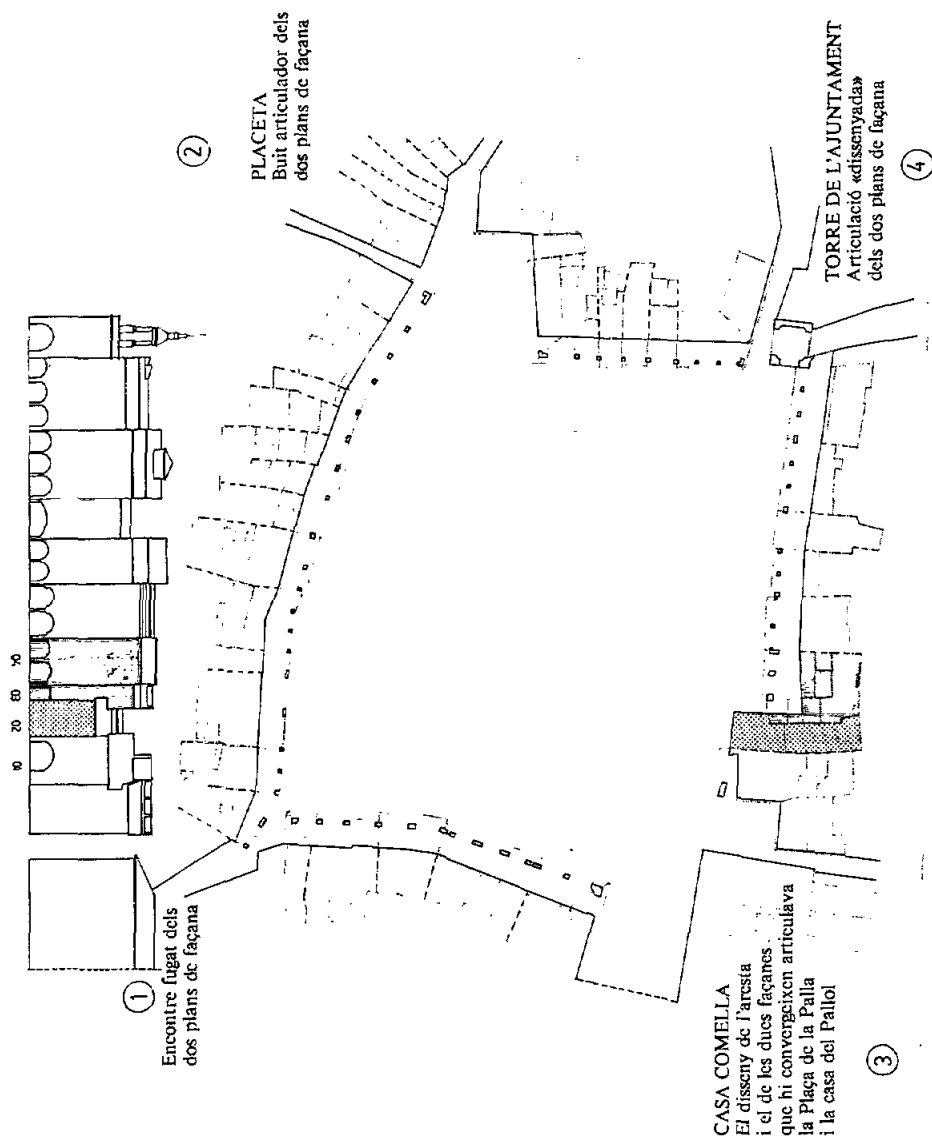
Aquests tres elements intervenen assencialment en la composició global de les quatre façanes.

- 3.1. Els tipus compositius permeten endevinar un cert ritme en el conjunt. En particular en relació al Cos Principal dels edificis, posat que, pel que fa als arcs, aquests són d'amplades significativament distintes, encara que seria possible fer una classificació entre arcs grans i arcs petits.
- 3.2. En relació a la divisió en cossos de l'edifici cal dir que, tot i que segueix un cert ordre d'alçades, no és un ordre prefixat ni regular del tot, produint-se vaivés en aquestes hipotètiques línies. De totes maneres, l'aspecte més irregular en aquesta consideració és el fet que hi hagi edificis que no disposin de planta superior en forma d'àtic. Això fa que no hi hagi alçada reguladora i les alçades siguin molt desordenades. És relativament senzill, però, imaginar una hipotètica línia reguladora d'aquesta alçada.
- 3.3. Finalment, cal comentar que els edificis responen a situacions històriques distintes, de manera que no es pot esperar una unitat estilística coherent. S'endevinen els següents estils: gòtic, barroc, modernisme, noucentisme i postguerra.

Anàlisi de l'articulació de les façanes

Les quatre façanes s'articulen entre si de quatre maneres distintes:

1. Façanes Nord i Oest: Fusió dels dos plans de façana.
2. Façanes Nord i Est: La Placeta articula els dos plans de façana.
3. Façanes Est i Sud: La Torre de l'Ajuntament articula els dos plans de façana. Forma culta d'articulació.
4. Façanes Sud i Oest: Articulació complexa que es realitzava a través de la Casa Rols i el voltant de l'edifici del Pallol i el buit de la Plaça de la Palla. Compensació de buits i plens.
L'obertura del Carrer Verdaguer destrueix aquesta forma de tancar-se la Plaça.

EVOLUCIÓ HISTÒRICA DEL TIPUS BÀSIC I COMPARACIÓ AMB MÒDULS NEOCLÀSSICS

PLAÇA PORTICADA DE SANTA PAU (La Garrotxa)

Aquesta imatge suggereix la Plaça Major en els s. XII-XIV

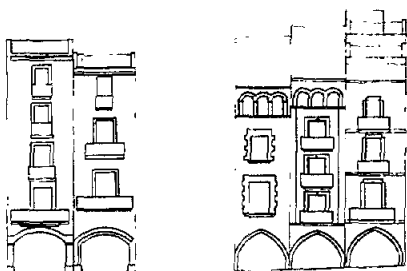
Els tipus compositius tenen el seu origen aquí

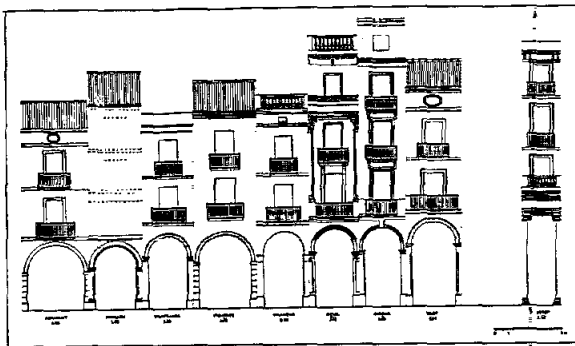
PORXOS DE BALAGUER A LA VORA DEL SEGRE

Exemple d'evolució del tipus original

Es pot observar com s'han produït escasses operacions d'addició de parcel·les

EXEMPLES DEL TIPUS BÀSIC (I) A LA PLAÇA MAJOR

EXEMPLES DE MÒDULS DE FAÇANA DE PLACES PROJECTADES

Comparar els mòduls compositius de la Plaça Major amb els d'aquestes altres places no té objecte degut a la seva gènesi distinta.

Ara bé, és curiós constatar com les característiques particulars de la plaça de Manlleu (gran tamany i proporcions poc esveltes del mòdul de façana), serien les mateixes a la plaça de Vic, amb el benentès que les proporcions de la façana encara serien molt menys esveltes